

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Critical Legal Conference, Belfast, Irlandia Północna, 5-7.09.2013 r.

Łakomy, J.; Mańko, R.

Publication date

2014

Document Version

Final published version

Published in

Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Łakomy, J., & Mańko, R. (2014). Critical Legal Conference, Belfast, Irlandia Północna, 5-7.09.2013 r. *Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej*, 8(2014/1), 88-91.

https://www.academia.edu/10204505/_Critical_Legal_Conference_Belfast_Irlandia_P%C3%B3%C5%82nocna_5_7.09.2013_r._Archiwum_Filozofii_Prawa_i_Filozofii_Spo%C5%82ecznej_8_2014_88-91

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Jakub Łakomy
Uniwersytet Wrocławski

Rafał Mańko
Uniwersytet Amsterdamski

Critical Legal Conference, Belfast, Irlandia Północna, 5–7.09.2013 r.

W dniach 5–7.09.2013 r. na Uniwersytecie im. Królowej Marii (Queen Mary University, QUB) w Belfaście (Irlandia Północna) odbyła się 28. Krytyczna Konferencja Prawnicza (*Critical Legal Conference, CLC*). Pierwsza konferencja z tego cyklu odbyła się w 1986 r. na Uniwersytecie Kentu w Wielkiej Brytanii. Od tego czasu odbywają się one co rok. Ostatnie miały miejsce na Uniwersytecie Utrechckim (2010), Uniwersytecie Aberystwyth (2011) oraz Królewskiej Politechnice w Sztokholmie (2012). Tegoroczna CLC zatytułowana była *Reconciliation and Reconstruction* (pojednanie i odbudowa), co w zamierzeniu organizatorów nawiązywało do procesu pokojowego w Irlandii Północnej.

Cechą charakterystyczną CLC jest podział obrad na część plenarną oraz na równoległe odbywające się „strumienie” (*streams*), które mają charakter autonomiczny – za dobór referatów oraz organizację odpowiadają organizatorzy poszczególnych strumieni. W ramach tegorocznej CLC odbyło się ich 14. Oprócz strumienia ogólnego (organizatorka: Sara Ramshaw) obradowano w ramach następujących 13 strumieni tematycznych: *Praktyki artystyczne i kulturalne na tranzytywno-spornym terytorium miejskiej przestrzeni publicznej* (organizatorzy: Peter Bengtsen i Matilda Arvidsson); *Bycie podmiotem społecznym* (organizatorzy: Tara Mulqueen i Dan Matthews); *Krytyczna edukacja prawnicza – perspektywy i metody* (organizator: Ubaldus de Vries); *Krytyczne studia nad migracją* (organizatorzy: Nadine El-Enany, Eddie Bruce Jones, Satvinder Juss i Thanos Zartaloudis); *Dekonstrukcja sprawiedliwości tranzytywnej* (organizatorka: Catherine Turner); *Demokracja i konstytucja w Ameryce Łacińskiej – odszyfrowanie władzy i kolonializmu* (organizator: Ricardo Sanin); *Zniknięcia i złudzenia: monitorowanie przeszłości* (organizatorzy: Eugene Mc Namee i Peter Rush); *(Re)konstrukty genderowe* (organizatorzy: Yvette Russell i Alex Dymock); *Prawo i opór* (organizatorzy: Samuli Hurri i Susanna Lindroos-Hovinneimo); *Kontrarchiwum prawa: narracja, pamięć, świadectwo* (organizatorzy: Stewart Motha i Honni van Rijswijk); *Pojednanie przestrzeni: znaczenie i wystrój środowiska miejskiego* (organizatorzy: Tim Cunningham i Aisling Shannon); *Odbudowa, powrót czy rewolucja? Zjawisko krytycznej myśli prawniczej w europejskich krajach postkomunistycznych* (organizatorzy: Adam Sulikowski i Bartosz Greczner).

Z uwagi na ograniczone ramy niniejszego sprawozdania zostanie w nim omówiony przebieg sesji plenarnych oraz strumienia *Odbudowa, powrót czy rewolucja?*, w którym wzięli udział prawnicy krytyczni wywodzący się z Europy Środkowej.

Pierwszego dnia konferencji sesja plenarna zatytułowana była *Kto, co, do kogo mówi. Sporne historie ze skonfliktowanej przeszłości*. W jej ramach wykład wygłosił prof. Cahal McLaughlin (School of Creative Arts, QUB), który prezentował fragmenty filmu kręconego w Irlandii Północnej i w RPA. Pod rozwagę słuchaczy została poddana m.in. kwestia, kiedy i dlaczego takie historie powinny być nagrywane i pokazywane odbiorcom.

Drugiego dnia konferencji sesja plenarna odbyła się w formie debaty przy okrągłym stole. Jej uczestnikami byli prof. Peter Fitzpatrick (Birkbeck, University of London), prof. Karin van Marle (University of Pretoria), prof. Kieran McEvoy (QUB) oraz prof. Maja Zehfuss (University of Manchester). Tematem okrągłego stołu było *(Re)konstruowanie przyszłości, pojednanie się z przeszłością?* (*(Re)constructing the Future, Reconciling the Past?*). Uczestnicy debaty podkreślali, że miejsce tegorocznej edycji CLC szczególnie odpowiada tematowi konferencji – pojednaniu i odbudowie (z problematyką prawnopolityczno-społeczną w tle). Irlandia Północna, a także sam Belfast, przez ostatnie 24 lata przechodziły przez okres bardzo głębokich przemian społeczno-politycznych, które były możliwe dzięki uprzednim procesom pojednania i odbudowy: zaufania, instytucji, współpracy. Dyskutanci podjęli się rozważenia znaczenia pojęć „pojednanie” i „odbudowa” w ujęciu teoretycznym i kontekstualnym. Głównym wątkiem, który pojawiał się w dyskusji, było pokazanie, jak poprzez podzielane koncepcje pamięci, zarządzania, wspólnoty, możemy (re)konstruować przyszłość (wspólnot, protestów, naukowców) w obliczu burzliwej nierzadko przeszłości i konfliktów, które mają w niej swoje źródło.

Ostatniego dnia konferencji sesja plenarna zatytułowana była *Krytyczne dyseminacje* (*Critical Disseminations*). W dyskusji udział wzięli prof. Costas Douzinas (Birkbeck, Uniwersytet Londyński), prof. Peter Rush (Uniwersytet w Melbourne), dr Illan Wall (Uniwersytet w Warwick) oraz dr Gilbert Leung (dyrektor wykonawczy wydawnictwa Counterpress). Sesja była skupiona na praktycznych aspektach teorii krytycznej: popularyzacji tez głoszonych przez prawników krytycznych, zarówno pośród innych akademików, prawników, jak i szerszej publiczności. Prof. C. Douzinas w swoim wystąpieniu podkreślał rolę zaangażowanych intelektualistów, ze szczególnym uwzględnieniem badaczy krytycznych. Swoje rozważania odnosił do swojej ojczyzny – Grecji, w szczególności odpowiedzialności intelektualistów za komentowanie i uczestniczenie w niepokojach społeczno-politycznych, który występowały w tym kraju w ostatnich latach. Prof. P. Rush natomiast opowiadał o swoich doświadczeniach przy kręceniu filmu *Thick Skin*. Swoje doświadczenia wykorzystał, by zastanowić się, na ile film ma wpływ na ogólną refleksję o prawie w ramach studiów krytycznych. Dr I. Wall i dr G. Leung z kolei mówili o możliwościach publikowania twórczości krytycznej, szczególnie w kontekście Counterpress, nowego wydawnictwa, prezentującego prace badaczy należących do ruchu studiów krytycznych nad prawem.

Poświęcony tematyce środkowoeuropejskiej krytycznej myśli prawniczej strumień *Odbudowa, powrót czy rewolucja?* obradował w ramach trzech paneli, z których każdy zakończony był dyskusją nad wygłoszonymi w jego ramach referatami. Tak jak cała konferencja, strumień środkowoeuropejskich prawników krytycznych odbywał się w języku angielskim.

W panelu pierwszym wygłoszone zostały cztery referaty. Dr Martin Škop (Uniwersytet im. Masaryka w Brnie) wystąpił z prelekcją pt. *Krytyczna świadomość prawnicza*

w Europie Środkowej (*Critical Legal Consciousness in Central Europe*). Referent wskazał, że krytyczny dyskurs prawniczy odbywa się głównie w języku angielskim, co ma wyraźne konsekwencje w postaci odwoływania się do orzeczeń, przykładów oraz pojęć zaczerpniętych z anglosaskiego kręgu kultury prawnej. Równocześnie jednak M. Škop podkreślił, że język i kontekst społeczny są nierozdzielnie z prawem związane, wobec czego warunkiem kompleksowej analizy prawa jest zakorzenienie w określonym społeczeństwie i wyrażenie analizy w języku danej kultury prawnej.

Prof. dr hab. Adam Sulikowski (Uniwersytet Wrocławski oraz Uniwersytet w Opolu) wygłosił referat pt. *Narodzenie czy zmartwychwstanie? Krytyczna myśl prawnicza w Polsce (Newborn or Resurrected? Critical Legal Thought in Poland)*. Zwrócił on uwagę na fakt, że teoria prawa w Polsce w epoce socjalizmu realnego miała przede wszystkim na celu uprawianie apologetyki istniejącego systemu politycznego oraz krytykę zachodniego kapitalizmu. Co interesujące, była ona oparta na oficjalnej doktrynie marksizmu-leninizmu, a nurty neo- i postmarksistowskie na Zachodzie piętnowano jako „reakcyjne”. Natomiast przemiany po 1989 r. można, zdaniem A. Sulikowskiego, wyjaśnić w kategoriach syndromu postkolonialnego, ponieważ dawni krytycy prawa kapitalistycznego przeszli na pozycje apologetyczne, nie dając żadnego wyjaśnienia dla swojej przemiany. Rolę krytyków prawa przejęli natomiast badacze młodego pokolenia, czerpiący inspirację z nurtów postmodernizmu francuskiego.

Dr Cosmin Sebastian Cercel (Uniwersytet w Nottingham) wygłosił referat pt. *Zakazane prawo: piknolepsja prawna, intelektualne zaciskanie pasa i przeszłość prawna Rumunii (Law Out of Bounds – Legal Picnolespy, Intellectual Austerity and Romania’s Legal Past)*. Przedmiotem referatu była analiza relacji zachodzącej pomiędzy myślą prawniczą i ideologią w Rumunii, przy czym referent posłużył się pojęciem piknolepsji zaczerpniętym z prac P. Virilio w celu zakwestionowania podstawowych założeń ideologicznych dotyczących komunistycznej przeszłości w tym kraju.

Jako ostatnia referat wygłosiła Dr Ivana Radačić. Tematem referatu był *Brak feministycznej teorii prawa w postsocjalistycznej Chorwacji ((The lack of) feminist legal theorising in the post-socialist Croatia)*. Referentka zwróciła uwagę na fakt, że w jej kraju nie wykształciła się feministyczna teoria prawa, zaś zagadnieniami równouprawnienia płci zajmują się, w ramach nauk prawnych, przedstawiciele dogmatyk prawniczych.

W ramach drugiego panelu wygłoszone zostały trzy referaty. Mgr Rafał Mańko (Uniwersytet Amsterdamski) wygłosił referat pt. *Kozak z Žiżkiem – juryscentryzm jako ideologia (Kozak with Žižek – Juriscentism as an Ideology)*, w którym poddał analizie koncepcję juryscentryzmu A. Kozaka w świetle założeń krytyki ideologii S. Žižka.

Mgr Markéta Klusoňová (Uniwersytet im. Masaryka w Brnie) wygłosiła referat pt. *Znaczenie Václava Havla dla czeskiej krytycznej myśli prawniczej (The role of Václav Havel in the Czech critical legal thought)*. Referentka przedstawiła poglądy V. Havla na prawo, zawarte zarówno w jego twórczości politycznej, jak i artystycznej.

Ostatnim referentem w drugim panelu był mgr Michał Stambulski (Uniwersytet Wrocławski), który wygłosił referat pt. *Od ideologii do immunologii – teoria krytyczna w polskiej myśli prawniczej (From Ideology to Immunology – Critical theory in Polish legal thought)*, w którym wskazał, że polska teoria prawa wydaje się być uodporniona na wpływy teorii krytycznej, która albo jest w Polsce marginalizowana, albo uznawana za zagrożenie dla autonomicznego „rozumu prawniczego”. W okresie socjalizmu realnego teorię krytyczną postrzegano jako formę ideologii. Po transformacji ustrojowej sytuacja zaczęła ulegać zmianie w kontekście recepcji postmodernizmu, dzięki czemu teorie

krytyczną zaczęto postrzegać jako część postmoderny. Oznaczało to jednak, że teorię krytyczną uznano za niebezpieczną dla teorii prawa traktowanej jako nauka. Za jednego z głównym przeciwników teorii krytycznej na gruncie polskim M. Stambulski uznał A. Kozaka.

W ramach ostatniego, trzeciego panelu wygłoszono trzy referaty. Mgr Jakub Łakomy (Uniwersytet Wrocławski) wygłosił referat pt. *Wybiórcza recepcja zachodniej filozofii interpretacji w Polsce – przypadki Duncana Kennedy’ego oraz Richarda Posnera (Selective reception of western philosophy of legal interpretation in Poland: The case of Duncan Kennedy and Richard Posner)*. Referent przedstawił stan badań nad wykładnią prawa w Polsce oraz pokazał, w jakim stopniu na zmianę w pisaniu o interpretacji prawniczej po transformacji w 1989 r. wpłynął kontakt polskich filozofów prawa z pracami z nurtów: Economic Analysis of Law i Critical Legal Studies. Prace R. Posnera, jako głównego przedstawiciela ruchu EAL, w znacznie szerszym zakresie zostały w Polsce recypowane niż prace czołowego *critisa*, D. Kennedy’ego. W ostatniej części wystąpienia referent poszukiwał filozoficznych, socjologicznych i politycznych przyczyn niesymetrycznej recepcji różnych nurtów filozofii interpretacji prawniczej.

Jako drugi przedstawił swój referat dr Jacek Srokosz (Uniwersytet Opolski), którego wystąpienie nosiło tytuł *Edukacja prawnicza w Polsce – podejście krytyczne (Legal Education in Poland – A Critical Approach)*. Referent zwrócił uwagę, że współcześnie coraz częściej określone zawody postrzegane są z perspektywy technicystycznej, w ramach której podkreśla się techniczne aspekty danej aktywności. Dotyczy to również zawodów prawniczych, a samych prawników postrzega się jako komercyjnych usługodawców. Zwolennicy takiego podejścia twierdzą, że prawnik powinien legitymować się szczegółową znajomością obowiązujących przepisów oraz umiejętnością ich właściwego stosowania. Realizacji takiego ideału prawnika służą studia prawnicze skupione na aspektach praktycznych.

Ostatnim referentem był mgr Liviu Damsa (Uniwersytet w Warwick), który wygłosił referat pt. *Niezrozumiała postkomunistyczna prywatyzacja (The Incomprehensible Post-Communist Privatisation)*. Wskazał, że neoliberalna teoria w błędny sposób przedstawia prywatyzację jako proces tworzenia praw podmiotowych, a także że jest ona oparta na szeregu błędnych założeń, co się tyczy komunistycznego prawa własności oraz prawa o przedsiębiorstwach państwowych. Te błędne założenia przekładają się na niewłaściwe działania polityczne, które okazują się nieskuteczne, gdyż zmieniają prawo w znaczeniu formalnym. Tymczasem to nie prawo, a zasady organizacyjne odgrywały kluczową rolę w systemie realnego socjalizmu.